

«НОВА ЛІРИКА» ГВІДО ГВІНИЦЕЛЛІ

У статті запропоновано періодизацію літературної діяльності Гвідо Гвініцеллі, розкрито його роль у формуванні «Dolce stil nuovo». Проаналізовано вплив релігійно-філософських вчень та наукових здобутків епохи duecento на поезію автора.

Ключові слова: Гвідо Гвініцеллі, duecento, dolce stil nuovo, поезія, молодший Гвідо.

Рецепція античної спадщини в літературі доби Відродження обумовила процес глибинного переосмислення ціннісних орієнтирів та центрів уваги митців. В сучасному історіографічному полі достатньо вкоріненою є модель сприйняття цих культурних трансформацій як своєрідного феномену, що еволюціонував, головним чином, в рамках епохи з відповідною хронологією. Так, в історичному аналізі системності проторенесансного континуїтету дослідники концентрують увагу на *trecento*, що має пряий зв'язок і є органічно перетікаючою складовою до доби Ренесансу. У цьому зв'язку традиційно меншою увагою у роботах істориків, що займались питаннями рецепції античної культурної спадщини, охоплене *duecento*. Саме цей перехідний період став підготовкою розквіту ренесансного мистецтва, посилив цікавість до античної спадщини, запустив механізм якісного перегляду старих організаційних форм. У цьому ключі постать італійського поета Гвідо Гвініцеллі, засновника нового літературного напрямку, що отримав назву «*Dolce stil nuovo*», заслуговує на особливу увагу.

Гвініцеллі пройшов достатньо типовий життєвий шлях, що був характерним для представників давніх аристократичних родів італійських міст. Він народився та виріс у місті Болонья, де отримав гарну освіту спочатку у приватних вчителів, а згодом у стінах Болонського університету. Пристрасть до поезії у Гвідо сформувалась в ході університетського навчання і супроводжувала його до самого кінця життя¹. Його кар'єра була цілком ординарною, обравши своїм фахом правничу діяльність, Гвідо Гвініцеллі за підтримки батька Гвініцелло да Маньяно, відомого у Болоньї судді, швидко опанував предметну область свого навчання та невдовзі долучився до політичної боротьби, що розгорталась в його рідному місті. Важливо відзначити, що його мати також походила із знатного роду (Гізільєрі), що відкривало Гвідо ряд сприятливих можливостей в кар'єрному зростанні. Нотаріальна діяльність забезпечувала Гвініцеллі пристойний заробіток, що залишало час на поетичну творчість. У 1270 році будучи активним прибічником партії гібеллінів Гвідо зміг досягти посади *podesta* у місті *Castelfranco Emilia*, однак вже у 1274 році для нього склалась вкрай несприятлива політична ситуація. Із посиленням партії гвельфів владу у Болоньї захопила впливова сім'я Джеремері, яка діяла вкрай рішуче у боротьбі із опозицією. Гвініцеллі був відправлений у вигнання, де через два роки помер.

Визначити окремі періоди літературної діяльності Гвідо Гвініцеллі вкрай важко, що пояснюється обмеженістю джерельної бази. Однак в періодизації його поетичної творчості цілком обґрунтовано можна виділити як мінімум два етапи. Для першого етапу ключовою особливістю виступає наслідування стилю сікуло-тосканських митців та особливий вплив на автора поета Гвіттоне д'Ареццо. Це відображено, перш за все, в таких творах Гвідо Гвініцеллі як «*Fra l'altre rene maggio credo sia*», «*Pur a pensar mi par gran meraviglia*», «*Lamentomi di mia disventura*», «*Sì sono angostioso e pien di doglia*», «*Madonna mia, quel dì ch'Amor consente*», «*Gentil donzella, di pregio pomata*». Від «*Scuola di Transizione*» і безпосередньо від Джакомо да Лентіні простежуються використання багатьох схожих мотивів та образів, що увібрали у себе актуальні для того часу наукові та філософські погляди сицилійців². Саме поезія «молодшого Гвідо» системно сприйняла та сприяла подальшому розвитку ідеалів, уявлень, переконань, що становили предмет загального цікавості та полеміки в освічених колах Італії.

Релігійно-філософські вчення та наукові здобутки епохи неминуче впливали на зміну світогляду інтелектуального середовища³. Арабські вчені в руслі аверроїстського підходу до вивчення природи описали ряд процесів, пов'язаних із теорією світла в області оптики. Водночас наукова думка ряду італійських вчених пропонувала нові підходи до розуміння метафізики світла. Мова йде про розмежування світла фізичного, тілесного та інтелектуального, що є да-

ром від Бога⁴. Найбільший вплив на Гвінцеллі простежується від наукових робіт Бонавентури (перш за все, «De reductione artium ad theologiam»), який змінив статичну перспективу «шкільної таблиці дисциплін» як об'єктів в системі динамічної перспективи пізнавальної діяльності. Окремі дисципліни у Бонавентури набули розуміння елементів цілісного в органічному зв'язку. Механічні вміння сприймалися як умова пізнавальної діяльності, але першість мала сягає чуттєвого пізнання, що переходило до інтелектуального. Цей логічний інструментарій був взятий на озброєння Гвідо Гвінцеллі, що видно із його представлення категорії «пізнання». Він розрізняє три *rationes* для цього, та три принципи пояснення причини.

Варто особливо відмітити вплив творчості Гвітоне д'Ареццо на автора (Гвідо називає його батьком «O caro padre meo»). Перш за все, це подібна гра слів, система формування рим, використання складних, а подекуди і суто наукових термінів, що поєднувались з помпезністю викладу. Ці запозичення набули у Гвінцеллі якісно нового змісту⁵. Мова йде про те, що для любовної лірики того часу зовсім не характерною була наукова мова з чіткою послідовною логікою та обґрунтованими аргументи. Саме Гвідо Гвінцеллі відкриває цю практику для наступних поколінь поетів.

Другий період його творчості відзначається більшою самостійністю і оригінальністю у застосуванні нових прийомів. Відчувається, що поет шукав «золоту середину» між справжніми живими відчуттями та доктринальністю і схематизмом. Автор розвиває мотив, що стане визначальним для поезії «Dolce stil nuovo» – природа, причини, сили і наслідки любовного почуття⁶.

Важливу роль Гвінцеллі відводить образу жінки-ангела, яка пробуджує в благородному серці любов, що в ньому живе. Кохана жінка постає як ангельське створіння – майже посередник між людиною і божественною першоосновою. За задумкою автора, чоловік, закоханий і зачарований, має відчувати блаженство, але водночас присутня тривога, що обумовлюється красою жіночої статі. Типовою є персоніфікація окремих характеристик коханої особи, які стають «маленькими духами» (*spiritelli*). Любов до жінки (земна любов) зливається воєдино з любов'ю небесною. Образ коханої – чистий і благородний, образ коханого – поет, філософ, що заглиблений в тонкощі хитросплетень «любовної схоластики», «таємниці кохання». Любов у «молодшого Гвідо» – це стихійна сила, яка заповнює серце неземними почуттями. Важливою рисою є складна символіка образів, які однак мають часту повторюваність. Варто підкреслити, що любовні стосунки у автора позбавлені форм васального служіння, що були типовими для куртуазної лірики. В образі коханої простежується зміщення акценту із підкреслених рис знатності дами до нової складної символіки, що запозичена з текстів релігійного характеру. Творчість Гвідо Гвінцеллі відмічена меншою увагою до зовнішніх форм та водночас значним заглибленням у філософський зміст лірики⁷. Поет не оминає питання про співвідношення любові та благородства. «молодший Гвідо» стверджує, що любов з'являється в благородному серці, а благородство може бути не тільки за походженням.

Найбільш відомою канцоною Гвінцеллі можна вважати «Al cor gentil reppaira sempre Amore», яка набула популярності серед широкого кола поетів⁸. Уявлення про благородство серця, як необхідну умову виникнення любові, аналізується тут з логічною послідовністю та науковою обґрунтованістю. Далі проводиться ряд порівнянь, кожне з яких покликане підтвердити його істинність:

Così prava natura
recontra amor, come fa l'aigua il foco
caldo, per la freddura.
Amore in gentil cor prende rivera
per suo consimil loco,
com'adamàs del ferro in la minera⁹.

Данте Аліґ'єрі цитує цю канцону в трактаті «De vulgari eloquentia libri duo» де застосовує до Гвінцеллі термін «*maximus*» виділяючи його серед інших поетів Болоньї. У величному творі «La Divina Commedia» Гвідо фігурує у сьомому колі чистилища (IX пісня) де Данте називає його «Батьком» і визнає кращим в оспівуванні любові. У сонеті «Amor e 'l cor gentil sono una cosa» Данте також цитує «молодшого Гвідо», який постає як образ певного канону¹⁰. Відзначимо також, що важко не помітити запозичену метафоричну систему Гвінцеллі у творах «його наступника» Кавальканті¹¹. Перш за все це образ благородного серця, роздуми про ангельську природу та первинну ідею любові, але на відміну від Гвінцеллі ідеалізація жіночої краси у Кавальканті значно менше супроводжувалася релігійними мотивами.

Творча спадщина Гвідо Гвініцеллі заслуговує на особливу увагу, оскільки справила значний вплив на розвиток літературної діяльності багатьох поетів наступних поколінь. Ключовою характеристикою автора може слугувати новаторське поєднання формул та епітетів світської лірики із релігійною, піднесеність стилю, який увібрав у себе богословські та юридичні терміни. Його твори заклали нову концепцію сприйняття та поширення любовної лірики, сформували новий стиль, що відомий як «Dolce stil nuovo». Літературні прийоми та ідеї Гвініцеллі знайшли своє продовження у творчості Гвідо Кавальканти, Данте Аліг'єрі, Онесто де Болоньї, Чекко Анджольєрі, Данте де Маяно, Лапо Джані, Гвідо Орланді, Чіно да Пістої. Поетичні здобутки «молодшого Гвідо» представлені в системі формування тосканської вольгаре як національної італійської мови та виразно відчутні у ліриці епохи Відродження.

¹ Russel R. Tre versanti della poesia stilnovistica: Guinizzelli, Cavalcanti, Dante. – Bari, 1973. – P. 48–49.

² Dotti Ugo. Storia della letteratura italiana. Roma — Bari, 1991. – P. 22.

³ Catenazzi F. Poeti fiorentini del Duecento. Brescia, 1977. – P. 64.

⁴ Branca V. Il Cantico di frate Sole. Studio delle fonti e testo critico. Firenze, 1950. – P. 19.

⁵ Favati G. Inchiesta sul dolce stil nuovo. – Firenze, 1975. – P. 45.

⁶ Bertoni G. Il Duecento. Milano, 1951. – P. 29–31.

⁷ Bertelli I. La poesia di Guido Guinizzelli e la poetica del «dolce stil nuovo». – Firenze, 1983. – P. 57.

⁸ Marti M. Storia dello stil nuovo. – Lecce, 1973. – P. 14.

⁹ Андреева М. Л. История итальянской литературы. – М., 2000. – Т. 1. – С. 210.

¹⁰ Moleta V. Guinizzelli in Dante. – Roma, 1980. – P. 34.

¹¹ Malato E. Dante e Guido Cavalcanti. Il dissidio per la «Vita Nuova» e il «disdegno» di Guido. – Roma, 1997. – P. 55.

В статтє предложена периодизация литературной деятельности Гвидо Гвиницелли, раскрыто его роль в формировании «Dolce stil nuovo». Проанализировано влияние религиозно-философских учений и научных достижений эпохи duecento на поэзию автора.

Ключевые слова: Гвидо Гвиницелли, duecento, dolce stil nuovo, поэзия младший Гвидо.

The article deals with the chronology of Guinizzelli's collection of canzoni and sonnets. It is shown that Guinizzelli's poetry reflects a background in scholastic philosophy and above all a thorough knowledge of the Provençal and Sicilian tradition of lyric poetry.

Keywords: Guido Guinizzelli, duecento, dolce stil nuovo, poetry, Guido Jr.